

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

**Právo na účinnou soudní ochranu a vývoj jeho role v
právu Evropské unie**

Studentská vědecká odborná činnost

Kategorie: doktorandské studium

2023

Autor: JUDr. PhDr. Jan Rampas

SVOČ XVI. ročník

Konzultant: prof. JUDr. Richard
Král, LL.M., Ph.D., DSc.

Navrhovaný specializační modul: Evropské právo

Obsah

Úvod	1
1. K povinnosti zajištění účinné soudní ochrany.....	5
2. Účinná soudní ochrana jako základní právo.....	9
3. Účinná soudní ochrana jako zásada právního státu.....	13
Závěr.....	19
Seznam literatury	23

Čestné prohlášení a souhlas s publikací práce

Prohlašuji, že jsem práci předkládanou do XVI. ročníku Studentské vědecké a odborné činnosti (SVOČ) vypracoval samostatně za použití literatury a zdrojů v ní uvedených. Dále prohlašuji, že práce nebyla ani jako celek, ani z podstatné části dříve publikována, obhájena jako součást bakalářské, diplomové, rigorózní nebo jiné studentské kvalifikační práce a nebyla přihlášena do předchozích ročníků SVOČ či jiné soutěže.

Souhlasím s užitím této práce rozšiřováním, rozmnožováním a sdělováním veřejnosti v neomezeném rozsahu pro účely publikace a prezentace PF UK, včetně užití třetími osobami.

Ve Větrní dne 2. 4. 2023

.....
JUDr. PhDr. Jan Rampas

Poděkování

Autor si na tomto místě dovoluje poděkovat svému školiteli a současně konzultantu práce, prof. JUDr. Richardu Královi, LL.M., Ph.D., DSc., za ochotu, vstřícný přístup a množství důležitých postřehů k rozebírané materii.

Poznámka k citaci zkratek v práci

Evropská úmluva o ochraně lidských práv = EÚLP

Listina základních práv Evropské unie = LZP EU

Smlouva o Evropské unii = SEU

Smlouva o fungování Evropské unie = SFEU

Soudní dvůr Evropské unie = Soudní dvůr, SDEU

Společná zahraniční a bezpečnostní politika = SZBP

Celkový rozsah vlastního textu práce, včetně mezer a poznámek pod čarou: 53 975 znaků.

Úvod

Je notoriétou, že přiznání práva musí být doprovázeno účinnými soudními opravnými prostředky a přiměřenými postupy k zajištění jeho účinnosti (*ubi ius ibi remedium*), bez nichž by předmětné právo zůstalo pouhým prohlášením o zásadách, jehož dodržování je v zájmu dobré vůle orgánů veřejné moci. Existence účinné soudní ochrany, základního práva spočívajícího v podstatě v přístupu k účinnému opravnému prostředku před soudem a ve spravedlivém procesu, se jeví jako základní prvek „právního státu“.

Na úrovni EU má toto pravidlo zvláštní konotaci odvozenou ze skutečnosti, že pokud není pravomoc výslovně dána Soudnímu dvoru EU, ochrana práv přiznaných jednotlivcům právem Unie je v zásadě zajišťována vnitrostátními soudy členských států. Uplatňování práva Unie u vnitrostátních soudů se řídí zásadou vnitrostátní procesní autonomie, která uznává pravomoc členských států určovat opravné prostředky. Nicméně, presumpce vnitrostátní pravomoci určovat opravné prostředky a procesní podmínky a pravidla pro provádění práva EU podléhá omezením vyplývajícím z potřeby nenarušovat účinnost a jednotné uplatňování unijního práva, a tím zpochybňovat zásady přednosti a přímého účinku práva EU, na nichž je založen celý právní řád Unie.¹

Konstantní a mimořádně hojná judikatura SDEU, počínaje rozhodnutím ve věci *Rewe*², vymezila, že procesní pravidla použitelná na žaloby, které mají zajistit plnou ochranu práv přiznaných jednotlivcům právem EU, nesmějí být méně příznivá než ta, která upravují podobné vnitrostátní žaloby (zásada rovnocennosti či ekvivalence) a nesmějí prakticky znemožnit nebo nadměrně ztížit výkon práv přiznaných právním řádem Unie (zásada účinnosti či efektivity).³ Kromě omezení procesní autonomie členských států vycházející ze zásad rovnocennosti a efektivity, zakotvil SDEU od 80. let princip účinné (efektivní) soudní ochrany jako jeden z konstitutivních prvků společenství založeného na právním státu, které by EU (v té době Evropské společenství) měla respektovat. Pokud jde o požadavky, které musí vnitrostátní procesní pravidla splňovat, aby byla zajištěna ochrana práv přiznaných jednotlivcům unijním právem, Soudní dvůr rozhodl, že „požadavek soudní kontroly [...] odráží obecnou právní zásadu,

¹ K tomu blíže SAURUGGER, S. – TERPAN, F., *The Court of Justice of the European Union and the Politics of Law*, Palgrave – Macmillan: London 2017, s. 163–169.

² C-33/76, *Rewe*. Podrobněji ADINOLFI, A., *The Procedural Autonomy of Member States and the Constraints Stemming from the ECJ's case Law: Is Judicial Activism Still Necessary?* In: MICKLITZ, H. W. – DE WITTE B. (eds.), *The European Court of Justice and the Autonomy of the Member States*. Cambridge, Antwerp, Portland: Intersentia 2012, s. 281–304.

³ C-69/14, *Târșia*.

*kteřá je základem ústavních tradic společných členským státům. Tato zásada je rovněž zakotvena v člancích 6 a 13 EÚLP.*⁴ Tato zásada jako taková musí být zohledněna v právu Společenství, přičemž členské státy byly vyzvány, aby zajistily přístup k příslušným vnitrostátním soudům s cílem zaručit ochranu práv přiznaných právem Unie.

SDEU ve své rozhodovací praxi soustavně zdůrazňuje, že zásada účinné soudní ochrany je obecnou zásadou práva Unie.⁵ V rozhodnutí ve věci *Unibet* konkrétně uvedl, že „[i] když je v zásadě na vnitrostátním právu, aby určovalo aktivní legitimaci jednotlivce na podání žaloby, právo Společenství nicméně vyžaduje, aby vnitrostátní právní předpisy nenarušovaly právo na účinnou soudní ochranu“ a v důsledku toho „je na členských státech, aby vytvořily systém právních opravných prostředků a postupů, které zajistí respektování tohoto práva.“⁶ Vzhledem k obecné povaze rozšířil SDEU použitelnost této zásady na ochranu jednotlivců a případně i na ochranu členských států před unijními institucemi, přičemž z jeho pohledu byly analyzovány nejen vnitrostátní opravné prostředky, ale také ty, které byly vytvořeny Smlouvami.

Obsah zásady byl určen rozsáhlou judikaturou SDEU. Prostřednictvím své interpretační funkce SDEU zavedl účinnou normu soudní ochrany, která se dotýká zejména vnitrostátní legislativy. Členské státy jsou v zásadě povinny jménem této zásady zajistit všem žalobcům v přiměřených lhůtách přístup k nezávislému a nestrannému soudu, který má skutečně pravomoc přezkoumat napadené rozhodnutí, právo na spravedlivý proces a zásady řádného procesu s přiměřenou dobou trvání, během nichž je respektováno právo na obhajobu, procesní rovnováha a právo být zastoupen. Požadavek zajištění účinné soudní ochrany byl dále v právu Unie promítnut začleněním „procesních záruk“ do sekundárního práva, přičemž tyto záruky vyplývají ze standardů soudní ochrany stanovených SDEU (např. směrnice 2004/38/ES o volném pohybu), a současně přijetím opatření k harmonizaci vnitrostátních procesních pravidel v určitých složitých nebo citlivých oblastech práva EU, jako jsou veřejné zakázky (směrnice 89/665/EHS), práva spotřebitelů (směrnice 93/13/EHS) nebo uprchlictví (směrnice 2005/85/ES).

V současné době pak dochází v rámci unijního práva k určité „komunitarizaci“ vnitrostátního procesního práva, vyznačující se tím, že dochází k postupnému nahrazení vnitrostátních

⁴ Viz C-222/84, *Johnston*, bod 20. K tomu viz též rozhodnutí ESD ve věci C-222/86, *Unectef v. Heylens*.

⁵ TOMÁŠEK, M. – TÝČ, V. a kol., *Právo Evropské unie*, 2. aktualizované vydání, Praha: Leges 2017, s. 379. V literatuře je též uváděna jako zásada práva na účinnou soudní ochranu či jako zásada zajištění účinné soudní ochrany.

⁶ C-432/05, *Unibet*, bod 42.

procesních pravidel normami unijního práva na jedné straně a vytvářením minimálních standardů skrze judikaturu SDEU na straně druhé.⁷

Se vstupem Lisabonské smlouvy v platnost byla zásada účinné soudní ochrany výslovně potvrzena v primárním právu Unie, a to v čl. 47 LZP EU. Tento článek, který podle SDEU „představuje opětovné potvrzení zásady účinné soudní ochrany“⁸, definuje obsah tohoto práva, přičemž zachovává většinu prvků z dřívější judikatury SDEU. Pro právo na účinnou soudní ochranu a na její zakotvení v unijním právu se uplatní též čl. 19 odst. 1 SEU, který ve svém druhém pododstavci stanoví, že „členské státy stanoví prostředky nezbytné k zajištění účinné právní ochrany v oblastech pokrytých právem Unie“. Postavení této povinnosti členských států v primárním právu, a potvrzení jejího předchozího vymezení učiněného v judikatuře SDEU, je příkladem aplikace další zásady unijního práva, a to zásady loajální spolupráce zakotvené v čl. 4 odst. 3 SEU. Současně odráží decentralizovaný systém ochrany unijních práv. SDEU přitom vyložil uvedený článek tak, že strážci právního řádu EU a jejího soudního systému jsou Soudní dvůr a soudy a tribunály členských států.⁹

Uvedená ustanovení týkající se zásady účinné soudní ochrany, která jsou v současné době obsažena v primárním právu Unie, byla v posledních letech předmětem početné judikatury SDEU (rovněž z důvodu nejednotnosti psaného procesního práva EU). Část doktríny (zejména někteří soudci SDEU v rámci své mimosoudní činnosti) má přitom za to, že prostřednictvím vzájemného působení čl. 47 LZP EU a čl. 19 odst. 1 druhého pododstavce SEU „vzniká unie účinné soudní ochrany“ vyznačující se „jedinečným, společným a autonomním standardem ochrany“, který platí jak na vnitrostátní úrovni, tak na úrovni EU, a který „proniká“ do právních řádů členských států prostřednictvím výkladové judikatury SDEU k požadavkům účinné soudní ochrany a zajištění účinnosti práva EU.¹⁰ Systém soudní ochrany v právu EU jako takový je přitom považován za koherentní a kompletní.¹¹

Významný počet komentátorů ovšem výklad dvou výše uvedených ustanovení ze strany SDEU hodnotí kriticky. Kritika se týká především nejasné judikatury SDEU, pokud jde o vztah mezi

⁷ HAVU, K. A., EU Law in Member State Courts: "Adequate Judicial Protection" and Effective Application: Ambiguities and Nonsequiturs in Guidance by the Court of Justice?, *Contemporary Readings in Law and Social Justice*, 2016, s. 160.

⁸ C-317/08, C-318/08, C-319/08 a C-320/08, *Allasini a další*, bod 61; C-439/14, *Star Storage a další*, bod 46; C-348/16, *Sacko*, bod 31.

⁹ CHALMERS, D. – DAVIES, G. – MONTI, G., *The EU Judicial Order. In European Union Law: Cases and Materials*, Cambridge: Cambridge University Press 2010, s. 142.

¹⁰ SAFJAN, M. – DÜSTERHAUS, D., A Union of Effective Judicial Protection: Addressing a Multi-level Challenge through the Lens of Article 47 CFREU, *Yearbook of European Law*, 2014, Vol. 33, Nr. 1, s. 3–40.

¹¹ LENAERTS, K., *Effective Judicial Protection in the EU*, 2014, <http://ec.europa.eu/justice/events/assises-justice-2013/files/interventions/koenlenarts.pdf>.

požadavkem účinné soudní ochrany a požadavkem efektivity týkající se procesní autonomie členských států. Je přitom třeba poznamenat, že ve většině judikatury SDEU je požadavek zajištění účinné soudní ochrany využíván jako prostředek sloužící účinnosti práva EU, a to s ohledem na obsah a účel obou požadavků (ochrana práv jednotlivců, resp. účinná aplikace tzv. hmotného práva EU), které nejsou totožné. Na druhé straně je tvrzeno, že SDEU používá „dvojitý metr“ požadavku účinné soudní ochrany pro členské státy a samotnou Unii s odkazem na svůj restriktivní výklad podmínek, za kterých mohou jednotlivci podat přímou žalobu k SDEU podle čl. 263 odst. 4 SFEU, čímž zatěžuje členské státy povinností zajistit nepřímý přezkum.¹²

Tato práce se snaží na základě recentní judikatury SDEU identifikovat významně se proměňující obsah zásady účinné soudní ochrany a analyzovat související dopady na vnitrostátní právní řády členských států. Stranou pozornosti přitom nezůstane ani SDEU naznačený význam práva zakotveného v čl. 47 LZP EU jako práva „samostatného“, u kterého pro jeho ochranu či vyžadování náhrady za jeho porušení není třeba porušení žádného dalšího unijního práva. Takový závěr by přitom měl značný význam mj. pro institut odpovědnosti členských států za škodu způsobenou nepoložením předběžné otázky vnitrostátním soudem posledního stupně dle rozhodnutí Soudního dvora ve věci *Köbler*¹³, resp. obecně pro fungování vnitrostátních soudů jako „soudů Unie“. Opomenut pak nezůstane ani vzrůstající význam čl. 19 odst. 1 druhého pododstavce SEU. Ten je v současnosti předmětem ambiciózních výkladů, které u něj odhalují existenci určitého autonomního významu.¹⁴

¹² PRECHAL, S., Article 19 TEU and National Courts: A New Role for the Principle of Effective Judicial Protection?, In: BONELLI, M. – ELIANTONIO, M. – GENTILE, G., *Article 47 of the EU Charter and Effective Judicial Protection*, Vol. 1, London: Bloomsbury 2022, s. 18–20.

¹³ C-224/01, *Köbler*.

¹⁴ K tomu blíže kapitola 1 této práce.

1. K povinnosti zajištění účinné soudní ochrany

Jak vyplývá z judikatury SDEU, ve vztahu k povinnosti zajistit účinnou soudní ochranu je třeba vycházet vedle čl. 47 LZP EU ve významné míře též z čl. 19 odst. 1 druhého pododstavce SEU. Ten je vykládán tak, že představuje opětovné potvrzení povinnosti členských států zavést systém opravných prostředků a postupů, které zajistí respektování základního práva na účinnou soudní ochranu,¹⁵ přičemž tato povinnost odpovídá právu zakotvenému v čl. 47 LZP EU.¹⁶ Přesný význam povinnosti podle čl. 19 odst. 1 druhého pododstavce SEU a její vztah k zásadě procesní autonomie členských států na straně jedné, a k čl. 47 LZP EU na straně druhé, však zůstává značně nejistý.

Povinnost účinné soudní ochrany je přitom uznávána především jako procesní rozměr – zajištění přístupu k soudní ochraně členských států.¹⁷ Zdá se, že se obrací na členské státy obecně, a ne přímo na jejich vnitrostátní soudy, jejichž cílem je zajistit, aby v členských státech existovaly možnosti opravných prostředků, a aby každý jednotlivec mohl mít z této ochrany prospěch ve všech oblastech, ve kterých je použitelné právo EU. Jinými slovy, cílem čl. 19 odst. 1 druhého pododstavce SEU je spíše zaručit výkon práv a povinností vyplývajících z unijního práva než chránit základní práva jednotlivce, což představuje další a specifitější požadavek zásady procesní autonomie členských států spolu s klasickými požadavky rovnocennosti a efektivity (ve smyslu rozsudku *Rewe*).¹⁸ Povinnost stanovenou v tomto ustanovení lze zároveň považovat za vyjádření principu loajální spolupráce zakotveného v čl. 4 odst. 3 SEU, která od členských států požaduje, aby zajistily účinné provádění práva EU vnitrostátním soudem. Někteří autoři se pak domnívají, že i v případě neexistence výslovného vyjádření povinnosti zajištění účinné soudní ochrany v čl. 19 odst. 1 druhém pododstavci SEU by tato povinnost mohla být vyvozena právě z čl. 4 odst. 3 SEU.¹⁹

Pokud je zajištěn přístup k soudu, posoudí se vnitrostátní procesní pravidla s ohledem na jejich dopad na účinné uplatňování práva EU. V tomto případě jsou v souladu se zásadou loajální spolupráce vnitrostátní soudy povinny v co největší míře vykládat a aplikovat vnitrostátní procesní pravidla upravující výkon práv na podání žaloby způsobem, který dosahuje účinné soudní ochrany v oblastech, na které se vztahuje právo EU, tím, že budou vykládat vnitrostátní právo v souladu s právem EU, nebo dokonce nepoužijí vnitrostátní procesní pravidla, čímž dojde

¹⁵ C-583/11 P, *Inuit Tapiriit Kanatami a další* (dále jen „*Inuit*“), body 100–101.

¹⁶ C-682/15, *Berlioz*, bod 44; C-348/16 *Sacko*, bod 30.

¹⁷ C-279/09, *DEB*, bod 59.

¹⁸ C-583/11 P, *Inuit*, bod 102. HAVU, s. 185–187.

¹⁹ KLAMERT, M., *The Principle of Loyalty in EU Law*. Oxford: Oxford University Press 2014, s. 125–140.

k odstranění překážky, která jednotlivci brání v přístupu k přiměřenému opravnému prostředku.²⁰ SDEU přitom v rozhodnutí ve věci *Unibet* naznačil, že tím může vnitrostátní soudce dokonce napravit selhání členského státu ve vztahu k plnění jeho závazku podle čl. 19 odst. 1 druhého pododstavce SEU, a tím pomoci vyhnout se porušení unijního práva se všemi souvisejícími následky (odpovědnost členského státu za škodu jednotlivci dle tzv. Köblerovy doktríny).²¹

I když SDEU často používal požadavek účinné soudní ochrany jako kritérium pro stanovení obsahu zásady efektivity, účinná soudní ochrana na rozdíl od negativní formulace principu efektivity (neznemožnění nebo nadměrné ztížení výkonu práv) implikuje spíše pozitivní rozměr²² spočívající ve vytvoření vnitrostátních pravomocí nebo vnitrostátních opravných prostředků, pokud neexistují, se závažnějšími dopady na vnitrostátní procesní rámec. V rozhodnutí ve věci *Impact*²³ SDEU poté, co rozhodl, že požadavky rovnocennosti a efektivity „ztělesňují obecnou povinnost na to, aby členské státy zajistily soudní ochranu práv jednotlivce podle práva [Unie],“ požádal, aby nedošlo k porušení zásady účinné soudní ochrany, o rozšíření pravomocí vnitrostátních soudů na záležitosti unijního práva, pro které nemají podle vnitrostátního práva pravomoc. Doktrína k tomu vyvodila, že počínaje tímto rozhodnutím se princip účinné soudní ochrany stal zastřešujícím principem, absorbujícím principy efektivity a rovnocennosti, hierarchicky nadřazeným vnitrostátní procesní autonomii.²⁴

Opravné prostředky pak musí být vytvořeny též v situaci, kdy členský stát zcela opomněl uplatňovat svou vlastní procesní autonomii, a zavést (veskrze) jakýkoli druh opravného prostředku na ochranu práv přiznaných jednotlivcům právem EU. K tomu SDEU v rozhodnutí ve věci *Inuit* zopakoval úvahy dříve učiněné v rozhodnutí ve věci *Unibet*, když uvedl, že „co se týče procesních prostředků, které mají upravit členské státy, je třeba uvést, že ačkoliv Smlouva o FEU zavedla některé přímé žaloby, které mohou být případně podány fyzickými a právníky

²⁰ C-432/05, *Unibet*, bod 44.

²¹ K tomu srov. RAMPAS, J., Povinnost odůvodnit rozhodnutí o nepoložení předběžné otázky jako jeden z nástrojů zajištění práva na účinnou soudní ochranu (stav po rozsudku Soudního dvora ve věci *Consorzio Italian Management*), *epravo.cz*, 17. 10. 2022, <https://www.epravo.cz/top/clanky/povinnost-oduvodnit-rozhodnuti-o-nepolozeni-predbezne-otazky-jako-jeden-z-nastroju-zajisteni-prava-na-ucinnou-soudni-ochranu-stav-po-rozsudku-soudniho-dvora-ve-veci-consorzio-italian-management-115396.html?mail> [cit. 23. 3. 2023].

Dále viz VARGA, Z., The Application of the Köbler Doctrine by Member State Courts, *Elte Law Journal*, 2016, Vol. 2, s. 71–91; ARNULL, A., The Principle of effective Judicial Protection in the EU Law: An Unruly Horse?, *European Law Review*, 2011, Vol. 36, Nr. 1, s. 51–70.

²² PRECHAL, S., Article 19 TEU and National Courts: A New Role for the Principle of Effective Judicial Protection?, s. 31-50; PRECHAL, S., “Article 19 TEU and national courts: A new role for the principle of effective judicial protection?”, *REALaw.blog*, 29. 11. 2022.

²³ C-268/06, *Impact*.

²⁴ PRECHAL – WIDDERSHOVEN, s. 47–48; ARNULL, s. 55.

osobami před unijním soudem, Smlouva o FEU ani článek 19 SEU nezamýšlely vytvořit před vnitrostátními soudy za účelem zachování unijního práva jiné právní prostředky než ty, které zavádí vnitrostátní právo“, a dodal, že *„jinak by tomu bylo pouze tehdy, kdyby ze struktury dotčeného vnitrostátního právního řádu vyplývalo, že neexistuje žádný procesní prostředek umožňující, ani incidenčně, zajistit dodržování práv, která jednotlivcům vyplývají z unijního práva, nebo kdyby jednotlivci museli za účelem přístupu k soudu porušit právo.“*²⁵

Povinnost zajištění účinné soudní ochrany má však autonomní rozměr při zaručení fungování decentralizovaného systému ochrany práv EU. Jejím jménem jsou členské státy povinny zajistit místo vnitrostátního soudce v soudním systému Unie skrze čl. 267 SFEU, který stanoví nepřímý přezkum legality aktů Unie prostřednictvím položení žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce ve věci jejich platnosti. Je tedy na členských státech, aby kompenzovaly nedostatek soudní ochrany, který by vyplynul z omezujících podmínek, za nichž mohou jednotlivci podat přímou žalobu k SDEU podle čl. 263 SFEU, a nabídnout jim tak možnost nepřímo se podílet na rozhodnutí o platnosti unijního právního aktu, a jednat prostřednictvím podání předběžné otázky na platnost při zpochybňování vnitrostátních implementačních opatření (předpisů). Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce se tak podílí na komplementaritě unijních opravných prostředků tak, aby byl systém opravných prostředků dostupných pro jednotlivce v rámci právního řádu Unie celkově úplný a účinný.²⁶

K tomu je třeba s odkazem na judikaturu SDEU uvést, že *„žádost o rozhodnutí o předběžné otázce týkající se posouzení platnosti je stejně jako žaloba na neplatnost způsobem přezkumu legality unijních aktů“* a že *„ochrana přiznaná článkem 47 Listiny nevyžaduje, aby jednotlivec mohl bez jakékoli další podmínky podat žalobu na neplatnost proti unijním legislativním aktům přímo k unijnímu soudu,“* navíc ani *„toto základní právo, ani čl. 19 odst. 1 druhý pododstavec SEU nevyžadují, aby jednotlivec mohl podat žaloby proti takovým aktům primárně k vnitrostátním soudům.“*²⁷ SDEU pak zatěžuje soudy členských států nepřímo, když vyžaduje, aby členské státy zajistily fungování řízení o předběžné otázce navzdory vnitrostátním procesním pravidlům, a účinek rozhodnutí v řízení o předběžné otázce dokonce navzdory (nejen) vnitrostátním pravidlům procesním, ale též hmotným.²⁸

²⁵ C-583/11 P, *Inuit*, body 103-104.

²⁶ VARGA, s. 71–72; PRECHAL, *Article 19 TEU and national courts*; PRECHAL, *Article 19 TEU and National Courts: A New Role for the Principle of Effective Judicial Protection?*, s. 18–20.

²⁷ C-583/11 P, *Inuit*, body 95, 105 a 106; potvrzeno znovu též v rozhodnutí C-561/19, *Consorzio Italian Management*, bod 52.

²⁸ NEFRAMI, E., *Judicial implementation of EU law*, September 2016, Paper EPLO Academy.

Pokud je takto vykládána, lze povinnost členských států podle čl. 19 odst. 1 druhého pododstavce SEU považovat za vyjádření tzv. doktríny „dvojí bdělosti“ složeného systému Evropské unie²⁹, spočívající v tom, že z pohledu jednotlivců jsou vnitrostátní soudy prvními, kdo zajistí účinnost nejen jejich práv vyplývajících z práva EU, ale také změny zákonnost aktu Unie. To však nic nemění na skutečnosti, že takovýto požadavek nepřiměřeně zatěžuje soudy při zajišťování účinné soudní ochrany v rámci vnitrostátních řízení. K tomu je nutno zmínit, že SDEU v této souvislosti odmítá zmírnit podmínky přístupu jednotlivců k žalobě na neplatnost z důvodu, že má za to, že by vedl k porušení Smluv, neboť takové právo nevyplývá z čl. 47 LZP EU.³⁰ Členské státy tak musí zajistit „přístup ke spravedlnosti“ tím, že umožní vnitrostátním soudům pod kontrolou SDEU (v jejich roli „unijních soudů“) přezkoumat platnost unijních aktů prostřednictvím řízení o předběžné otázce dle čl. 267 SFEU. Pokud tak neučiní a žádost nepodají, může jejich postup vést až ke vzniku již zmiňované odpovědnosti členského státu za škodu jednotlivci dle rozhodnutí ESD ve věci *Köbler*.³¹

Je také třeba připomenout existenci konzistentní doktríny, která zpochybňuje schopnost předběžné otázky (resp. řízení o ní) představovat dostatečnou reakci na deficit účinné soudní ochrany jednotlivců. Je tomu tak zejména proto, že zahájení řízení o předběžné otázce není automatické, na její položení není právní nárok, a rozhodnutí závisí na postoji vnitrostátního soudce. V krajním případě tak nemusí dojít k aktivaci postupu podle čl. 267 SFEU a zapojení SDEU ani při prokázaném porušení unijního práva (jednotlivce), a to buď z důvodu pochybení vnitrostátního soudce, nebo pro podřazení situace pod specifické výjimky vymezené judikaturou SDEU, ve kterých se položení předběžné otázky nevyžaduje (typicky situace tzv. *acte clair*, *acte éclairé* či pokud se jedná o otázku pouze hypotetickou).³²

Možná i z výše uvedených důvodů tak recentní judikatura SDEU přenáší významnou část odpovědnosti za účinnější soudní ochranu jednotlivců od SDEU přímo na vnitrostátní soudy.³³

²⁹ WEATHERILL, S., *Cases & Materials on EU Law*, 12th edn, Oxford: Oxford University Press 2016, s. 720.

³⁰ C-583/11 P, *Inuit*, body 76, 97 a 98; srov. též C-72/15, *Rosneft*, body 73–74 a 81.

³¹ C-224/01, *Köbler*. K vývoji institutu odpovědnosti členského státu za škodu nepoložením předběžné otázky vnitrostátním soudem posledního stupně viz též C-160/14, *Ferreira da Silva e Brito* či C-168/15, *Tomášová*.

³² K tomu viz C-283/81, *CILFIT*, či nálezy Ústavního soudu ČR ze dne 11. 9. 2018, sp. zn. II. ÚS 3432/17.

³³ K tomu blíže SAFJAN – DÜSTERHAUS, s. 37–40.

2. Účinná soudní ochrana jako základní právo

Jak již bylo uvedeno, čl. 47 LZP EU v sobě obsahuje základní právo na účinnou soudní ochranu. Stejně jako všechna ostatní práva vyplývající z LZP EU se i její čl. 47 vztahuje jak na orgány EU, tak na členské státy, avšak na ně jen v případě, pokud provádějí právo EU ve smyslu čl. 51 LZP EU.³⁴ Statistiky Agentury pro základní práva pak ukazují, že právo na účinnou soudní ochranu je „*právem nejčastěji zmiňovaným vnitrostátními soudy v jejich žádostech o rozhodnutí o předběžné otázce k SDEU*“.³⁵ Přitom je však třeba mít na paměti, že právo na účinnou soudní ochranu není absolutní a může být omezeno za podmínek čl. 52 odst. 1 LZP EU.³⁶ Zavedení čl. 47 LZP EU poté přispělo ke třem vývojovým tendencím v používání účinné soudní ochrany jako základního práva vůči členským státům.³⁷

V prvním souboru případů byl čl. 47 LZP EU použit jako vodítko pro výklad procesního práva EU a jako měřítko pro platnost unijního práva a nepřímo též práva vnitrostátního. Za příklad lze dát rozhodnutí SDEU ve věci *Samba Diouf*.³⁸ Zde byl SDEU požádán, aby posoudil, zda opatření přijatá Lucemburskem při provádění směrnice 2005/85/ES o minimálních normách pro přiznávání a odnímání postavení uprchlíka, jsou v souladu s čl. 47 LZP EU. SDEU přitom dospěl k závěru, že čl. 39 směrnice 2005/85 a zásada účinné soudní ochrany musí být vykládány v tom smyslu, že nebrání takové vnitrostátní právní úpravě, podle níž nelze podat žádný samostatný opravný prostředek proti rozhodnutí příslušného vnitrostátního orgánu posoudit žádost o azyl ve zrychleném řízení, pokud důvody, které vedly tento orgán k posouzení opodstatněnosti uvedené žádosti v rámci takového řízení, mohou být účinně podrobeny soudnímu přezkumu v rámci opravného prostředku, který lze podat proti konečnému rozhodnutí, čehož posouzení přísluší vnitrostátnímu soudu.³⁹

I v případě neexistence „jednotících“ společných unijních procesních norem závazných pro všechny členské státy EU tak účinná soudní ochrana zůstává kritériem, které lze použít k posouzení vnitrostátní interpretace unijních procesních norem v dílčích oblastech, např. právě v oblasti migrace a azylu⁴⁰. To jen podporuje závěr, že i když právo EU stanoví v určitých

³⁴ Viz C-617/10, *Akerberg Fransson*.

³⁵ Agentura Evropské unie pro základní práva, Fundamental Rights Report – 2022, předně s. 225–227, dostupné na: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/FRA-2022-Fundamental-Rights-Report-2022_opinions_en.pdf; https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2022-fundamental-rights-report-2022_en.pdf [cit. 23. 3. 2023].

³⁶ K tomu viz rozhodnutí SDEU ve věci C-73/16, *Puškar*.

³⁷ Ač ho lze samozřejmě také uplatnit vůči institucím EU. K tomu viz C-334/12, *RX-II Jaramillo*.

³⁸ C-69/10, *Samba Diouf*.

³⁹ Tamtéž, body 56 a 70.

⁴⁰ Např. rozsudky SDEU ve věcech C-348/16, *Sacko*, C-585/16, *Alheto*, či C-556/17, *Torubarov*.

oblastech na vnitrostátní právní úpravu pouze minimální standardy a zbytek ponechá na uvážení členských států, tyto musí stále dodržovat čl. 47 LZP EU.⁴¹

Druhým vývojem je, že SDEU shledal základní právo na účinnou soudní ochranu aplikovatelné i v horizontálních vztazích.⁴² V rozhodnutí ve věci *Egenberger*⁴³, zahájeném na základě směrnice 2000/78 o nediskriminaci v přístupu k zaměstnání, SDEU nejprve konstatoval, že účinná soudní ochrana vyžaduje plný soudní přezkum rozhodnutí církví, a dále, že náboženství představuje „skutečné, legitimní a oprávněný profesní požadavek“ a lze jej uplatnit také v horizontálních sporech mezi soukromými osobami.⁴⁴ V tomto ohledu SDEU dospěl k závěru, že čl. 47 LZP EU je „sám o sobě dostačující a nemusí být upřesněn ustanoveními unijního práva nebo vnitrostátním právem k tomu, aby bylo jednotlivcům přiznáno právo uplatnitelné jako takové.“⁴⁵

Objevuje se pak také třetí soubor rozhodnutí. Ten nahlíží na účinnou soudní ochranu vedle „referenčního měřítka“ pro posuzování postupů stanovených pro ochranu jiných práv Unie také jako na samostatné základní právo. Některá rozhodnutí SDEU totiž naznačují, že se čl. 47 LZP EU může stát přímo použitelným, i když jednotlivci nevzniká nárok na základě jiného práva odvozeného z LZP EU nebo jiného práva Unie, pokud daná situace spadá do působnosti práva EU. LZP EU je v tomto případě použitelná na základě čl. 51 LZP EU.⁴⁶ Tím je jen podpořen širší obsah čl. 47 LZP EU oproti čl. 6 a 13 EÚLP.⁴⁷ Toto uvažování o právu na účinnou soudní ochranu jako o určitém samostatném právu lze vidět v recentní judikatuře SDEU například v jeho rozhodnutí ve věci *Texdata Software*⁴⁸, v němž se zabýval žalobou stěžovatele podle čl. 47 LZP EU, aniž by posuzoval, zda je dotčeno jiné právo vyplývající z unijního práva. SDEU pouze zjistil, že je LZP EU použitelná, načež přistoupil k analýze, zda jsou vnitrostátní ustanovení v souladu s čl. 47 LZP EU. Obdobně pak postupoval též ve věci *Liivimaa*.⁴⁹

⁴¹ K tomu z recentní judikatury SDEU například rozhodnutí ve věci C-414/20, *PPU*.

⁴² GUTMAN, K., The Essence of the Fundamental Right to an Effective Remedy and to a Fair Trial in the Case-Law of the Court of Justice of the European Union: The Best Is Yet to Come?, *German Law Journal*, 2019, Vol. 20, Nr. 6, s. 884–903.

⁴³ C-414/16, *Egenberger proti Evangelisches Werk für Diakonie und Entwicklung e.V.* (dále jen „*Egenberger*“).

⁴⁴ Tamtéž, bod 69.

⁴⁵ Tamtéž, bod 78. K tomu srov. též C-495/19, *Kancelaria Medius*, bod 50.

⁴⁶ C-206/13, *Siragusa*.

⁴⁷ Jak uzavírají též ARNULL, A., ‘Article 47 CFR and National Procedural Autonomy’, *European Law Review*, 2020, Vol. 45, Nr. 5, s. 681, a GENTILE, G. – BONELLI, M. – ELIANTINIO, M., ‘Concluding thoughts on Article 47 of the Charter and effective judicial protection – Volume I’, *REALaw.blog*, 8. 2. 2023.

⁴⁸ C-418/11, *Texdata Software*.

⁴⁹ C-562/12, *Liivimaa*, předně body 72–74. Srov. též C-473/16, *F v. Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal*, body 55–56.

Ve věci *Berlioz*⁵⁰ však mohl SDEU posunout svůj postoj ještě dále, a to zejména z hlediska důsledků, které rozhodnutí vyvolalo. *Berlioz*, akciová společnost se sídlem v Lucembursku, argumentovala před Lucemburským správním soudem (*Cour Administrative of Luxembourg*) mimo jiné tím, že bylo porušeno její právo na účinný opravný prostředek podle čl. 47 LZP EU, protože nemohla napadnout informační příkaz vydaný daňovými úřady. Tento příkaz byl vydán na základě žádosti o informace úřadů francouzské daňové správy na základě směrnice 2011/16, týkající se správní spolupráce v oblasti daní. Nedodržení informačního příkazu mělo za následek pokutu pro společnost na základě lucemburského vnitrostátního práva provádějícího směrnici. Dotčená směrnice přitom neudělovala práva jednotlivcům, neboť pouze stanovila způsoby správní spolupráce mezi daňovými úřady členských států. Přítomnost směrnice zároveň implikovala, že situace spadá do oblasti působnosti práva Unie, takže byla použitelná LZP EU, včetně článku 47.

V návaznosti na stanovisko generálního advokáta Watheleta SDEU v podstatě dospěl k závěru, že se společnost *Berlioz* mohla dovolávat čl. 47 LZP EU a že měla mít možnost napadnout informační příkaz u nezávislého soudu. Generální advokát ve svém stanovisku výslovně dospěl k názoru, že je čl. 47 LZP EU „*automaticky použitelný*“, když je použitelná LZP EU, a není „*podmíněn tvrzením porušením práva nebo svobody zaručených unijním právem*.“⁵¹ SDEU byl ve svém rozsudku zdrženlivější. Dospěl sice k závěru, že společnost *Berlioz* má právo na účinný opravný prostředek, avšak výslovně neuvedl, že je čl. 47 LZP EU „*automaticky použitelným právem*“. SDEU na věc aplikoval obecnou zásadu práva Unie, tj. „*ochranu před svévolnými či nepřiměřenými zásahy orgánů veřejné moci do oblasti soukromých aktivit jakékoli fyzické nebo právnické osoby*“⁵², se závěrem, že se této ochrany může dovolávat relevantní osoba, jako je *Berlioz*, „*proti takovým aktům, jež zasahují do jeho právního postavení, jako jsou uložení povinnosti a sankce dotčené v původním řízení, takže se takový subjekt může dovolávat práva zaručeného unijním právem ve smyslu článku 47 Listiny, na jehož základě mu vzniká právo na účinnou právní ochranu*.“⁵³

Přesto můžeme konstatovat, že z vývoje judikatury SDEU v uvedené oblasti lze seznat „*implicitní*“ dovození existence dalšího práva odvozeného z práva Unie, které „*spouští*“ použití čl. 47 LZP EU, a to i přesto, že přístup SDEU stále signalizuje jistou opatrnost. Nelze přitom u tohoto nového (širšího) pojmání významu čl. 47 LZP EU hovořit ze strany SDEU

⁵⁰ C-682/15, *Berlioz*.

⁵¹ Stanovisko generálního advokáta Watheleta ve věci C-682/15, *Berlioz*, bod 51.

⁵² C-682/15, *Berlioz*, bod 50.

⁵³ Tamtéž, bod 51.

o „judikaturní odchylce“, neboť byl tento přístup v judikatuře navazující na věc *Berlioz* vícekrát zopakován.⁵⁴

⁵⁴ K tomu viz C-245/19 a C-246/19, *État luxembourgeois*; C-437/19 *État luxembourgeois proti L.*; C-265/19, *Recorded Artists Actors Performers*.

3. Účinná soudní ochrana jako zásada právního státu

Při druhém způsobu aplikace funguje zásada účinné soudní ochrany jako „konkrétní vyjádření“ hodnoty právního státu.⁵⁵ Zde je klíčovým ustanovením čl. 19 odst. 1 druhý pododstavec SEU, často čtený ve spojení s čl. 2 SEU, který uvádí, že právní stát je jednou ze základních hodnot Unie. Při tomto způsobu aplikace funguje zásada jako strukturálnější princip s významnými dopady na ústavní systém EU jako celek, který ovlivňuje vztah mezi Unii a členskými státy a mezi SDEU a vnitrostátními soudy. V této podobě může zásada fungovat jak na úrovni EU, tak na úrovni vnitrostátní.⁵⁶

Zde je vhodné zmínit několik rozhodnutí, v nichž SDEU použil čl. 19 odst. 1 druhý pododstavec SEU rovněž v kombinaci s čl. 47 LZP EU, aby potvrdil a posílil svou jurisdikci ve SZBP.⁵⁷ Nejpozoruhodnějším je rozhodnutí SDEU ve věci *Rosneft*⁵⁸.

V té byl SDEU mimo jiné požádán, aby určil, zda má pravomoc rozhodovat o předběžných otázkách od vnitrostátních soudů zpochybňujících platnost rozhodnutí o SZBP ukládajících omezující opatření. Jak je přitom známo, ani po Lisabonské smlouvě nemá SDEU plnou jurisdikci nad SZBP (čl. 24 odst. 1 druhý pododstavec SEU). Může však přezkoumat „hranice“ SZBP, sledovat dodržování čl. 40 SEU, jakož i zákonnost omezujících opatření vůči fyzickým nebo právníckým osobám.⁵⁹

První klíčovou otázkou pro SDEU tedy bylo, zda má pravomoc rozhodovat o předběžné otázce vznesené ve věci vnitrostátním soudem. Na tuto otázku odpověděl SDEU kladně. Zde se nejprve zabýval méně kontroverzním bodem, zda mohl sledovat, jestli bylo dotčené rozhodnutí v souladu s čl. 40 SEU. Vzhledem k tomu, že Smlouvy neupřesňují „*jak by měly být otázky týkající se článku 40 posuzovány*“, SDEU snadno potvrdil, že „*má pravomoc rozhodnout o žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce, která se týká slučitelnosti rozhodnutí 2014/512 s článkem 40 SEU*“.⁶⁰

Náročnější byla druhá část posouzení s ohledem na to, že pro věc použitelný čl. 275 SFEU by mohl při doslovném čtení naznačovat, že by Soudní dvůr mohl přezkoumat platnost omezujících

⁵⁵ C-64/16, *Associação Sindical dos Juizes Portugueses*.

⁵⁶ PRECHAL, *Article 19 TEU and National Courts*, s. 24–26.

⁵⁷ BUTLER, G. ‘The Coming of Age of the Court’s Jurisdiction in the Common Foreign and Security Policy’, *European Constitutional Law Review*, 2017, Vol. 13, Nr. 4, s. 673–703.

⁵⁸ C-72/15, *Rosneft*.

⁵⁹ CREMONA, M., “‘Effective Judicial Review is of the Essence of the Rule of Law’: Challenging Common Foreign and Security Policy Measures before the Court of Justice”, *European Papers*, 2017, Vol. 2, s. 671–697.

⁶⁰ C-72/15, *Rosneft*, bod 63.

opatření pouze v rámci řízení o neplatnosti podle čl. 263 SFEU. Aby překonal textová omezení čl. 275 SFEU, zavedl SDEU širokou konstrukci.

Nejprve uvedl, že v „úplném systému procesních prostředků a řízení určených k zajištění přezkumu legality unijních aktů unijním soudem [...] žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce, jejichž cílem je ověřit platnost aktu, představují, stejně jako žaloby na neplatnost, prostředek pro přezkum legality aktů Evropské unie.“⁶¹ Rozhodnutí o předběžné otázce tedy „plní zásadní funkci pro zajištění účinné právní ochrany,“ přičemž „[s] ohledem na skutečnost, že členské státy mají povinnost zajistit, aby jejich vnitrostátní politiky byly v souladu s postoji Unie, které jsou přijímány prostřednictvím rozhodnutí Rady na základě článku 29 SEU, se [...] jeví přístup k soudnímu přezkumu uvedených rozhodnutí jako nutný, pokud tato rozhodnutí stanovují přijetí omezujících opatření vůči fyzickým nebo právníckým osobám.“⁶² Na podporu této konstrukce (z velké části založené na starší judikatuře jako jsou rozhodnutí ve věcech *Les Verts*⁶³, *UPA*⁶⁴ a *Inuit*⁶⁵) SDEU odkázal na soubor ustanovení, včetně čl. 19 odst. 1 druhý pododstavec SEU, který mu ukládá odpovědnost zajistit dodržování práva EU, čl. 47 LZP EU obsahující zásadu účinné soudní ochrany, a obecně na hodnotu právního státu obsaženou v čl. 2 SEU.⁶⁶ Tyto základní zásady práva EU umožnily SDEU dospět k závěru, že „by bylo v rozporu se zásadou účinné soudní ochrany, kdybychom přijali přísný výklad pravomoci svěřené Soudnímu dvoru podle čl. 275 druhého pododstavce SFEU.“⁶⁷

Obdobné opírání se o zásadu právního státu, zásadu účinné soudní ochrany a o čl. 19 odst. 1 druhý pododstavec SEU lze nalézt také v dalším klíčovém „jurisdikčním případě“ SDEU v oblasti SZBP, konkrétně *H. v. Rada*⁶⁸. Zde SDEU konstatoval, že má pravomoc rozhodovat o personálních věcech, i když jsou tyto případy zasazeny do kontextu SZBP. Čl. 19 odst. 1 druhý pododstavec SEU a zásada účinné soudní ochrany tak byly v této souvislosti využity k *de facto* rozšíření pravomoci SDEU nad opatřeními EU souvisejícími s některými oblastmi SZBP.⁶⁹

⁶¹ Tamtéž, body 66–68.

⁶² Tamtéž, bod 71.

⁶³ C-294/83, *Les Verts v. Parlament*.

⁶⁴ C-50/00 P, *Unión de Pequeños Agricultores (UPA) v. Rada*.

⁶⁵ C-583/11 P, *Inuit*.

⁶⁶ PRECHAL, *Article 19 TEU and National Courts*, s. 24–25.

⁶⁷ C-72/15, *Rosneft*, body 75 a 81.

⁶⁸ C-455/14 P, *H. v. Rada a Komise*.

⁶⁹ Obdobně uzavřeli též WALLERMAN GHAVANINI, A. – RAUCHEGGER, C., *Effective Judicial Protection before National Courts: Article 47 of the Charter, National Constitutional Remedies and the Preliminary Reference Procedure*, In: BONELLI, M. – ELIANTONIO, M. – GENTILE, G., *Article 47 of the EU Charter and Effective Judicial Protection*, Vol. 1, London: Bloomsbury 2022, s. 58–59.

Druhá řada rozebíraných případů se týká vztahu mezi EU a vnitrostátními právními řády. Zde se SDEU opíral o čl. 19 odst. 1 druhý pododstavec SEU a zásadu účinné soudní ochrany, aby zaručil účast vnitrostátních soudů na „unijním soudnictví“. Učinil tak tím, že „chránil“ jejich možnost jednat jako „soudy Unie“ a podávat k SDEU předběžné otázky.

Za klíčové je zde třeba považovat rozhodnutí SDEU ve věci *Associação Sindical dos Juizes Portugueses*⁷⁰ („portugalští soudci“). Zde SDEU dovodil, že primární právo EU, konkrétně čl. 19 odst. 1 druhý pododstavec SEU, obsahuje povinnost zaručit nezávislost vnitrostátních soudů, které jednají „v oblastech, na které se vztahuje právo Unie“.⁷¹ Nabídl tak Komisi perfektní platformu k následnému zahájení řízení proti Polsku prostřednictvím žaloby pro porušení povinnosti s cílem vyřešit problém kontroverzní polské reformy soudnictví⁷², kdy nakonec SDEU rozhodl ve věci *Komise v. Polsko* tak, že vůbec poprvé shledal porušení povinnosti zaručit nezávislost soudů obsaženou v čl. 19 odst. 1 druhém pododstavci SEU.⁷³

Ve složité a kontroverzní konstrukci SDEU vyvinuté v *ASJP* hrají čl. 19 SEU a v něm obsažená zásada účinné soudní ochrany dvě základní role: zaprvé umožňující SDEU potvrdit svou pravomoc ohledně projednávaných vnitrostátních opatření; za druhé poskytující standard pro přezkum těchto opatření, konkrétně zásady nezávislosti soudů. Tyto dva prvky názorně dokládají způsob, jakým se zásada účinné soudní ochrany aktuálně vyvíjí.

Nyní je zřejmé, že čl. 19 odst. 1 druhý pododstavec SEU a účinná soudní ochrana rozšiřují dosah práva Unie. Povinnost zaručit účinnou soudní ochranu se vztahuje na „oblasti, na které se vztahuje právo Unie“, což je nová „sféra“ práva EU, která je širší než běžná „působnost práva EU“.⁷⁴ Všechny orgány potenciálně povolané k výkladu a uplatňování práva Unie na vnitrostátní úrovni potom spadají do této sféry unijního práva z důvodu jejich postavení jako „unijních soudů“, a to bez ohledu na to, zda v konkrétním případě vykládají nebo aplikují právo EU (tj. i když mají před sebou případ čistě vnitrostátní povahy). Tento značně rozšířený výklad věcné působnosti čl. 19 odst. 1 druhého pododstavce SEU pak potvrdil ve svém stanovisku též generální advokát Tachev ve spojených věcech *Miasto Lowicz*.⁷⁵ Jedná se tak o značné rozšíření působnosti zásady, stejně jako povinností vyplývajících z čl. 19 odst. 1 druhého pododstavce SEU.

⁷⁰ C-64-16, *Associação Sindical dos Juizes Portugueses*. Dále v práci jen jako „*ASJP*“.

⁷¹ Tamtéž, body 34 a 37.

⁷² C-619/18, *Komise v. Polsko*.

⁷³ Tamtéž, body 54 a násl.

⁷⁴ C-64/16, *ASJP*, bod 29.

⁷⁵ Stanovisko generálního advokáta Tacheva ve spojených věcech C-558/18 a C-563/18, *Miasto Lowicz*, body 88–98.

SDEU přitom dále rozšiřuje věcný obsah rozebírané zásady též s odkazem na některá ustanovení primárního práva již zmíněná v rozhodnutí ve věci *Rosneft* (předně čl. 2 SEU a čl. 47 LZP EU) a na společné ústavní tradice členských států.⁷⁶ Uvedená ustanovení primárního práva pak mají společně pomáhat vytvářet „požadavky účinné soudní ochrany“⁷⁷, které jsou členské státy povinny splnit, pokud pověřují vnitrostátní orgány výkladem a uplatňováním práva Unie. Jedním z nich je požadavek nezávislosti, který SDEU rozvíjí také prostřednictvím odkazů na čl. 267 SFEU, neboť podle SDEU mohou pouze „nezávislé“ orgány zasílat žádosti o zodpovězení předběžné otázky, a znovu na čl. 47 LZP EU, tentokrát tam, kde obsahuje základní právo na nezávislý soud, a to i přes skutečnost, že ten není v daném případě použitelný. Nyní je tedy zřejmé, že účinná soudní ochrana ve spojení s hodnotou právního státu vyžaduje mnohem více, než když se původně objevovala jako do jisté míry doplňkový princip vedle zásad rovnocennosti a efektivity.⁷⁸

SDEU se významně opíral o zjištění ve věci *ASJP* i v dalším důležitém rozhodnutí, a to ve věci *Achmea*⁷⁹. Kontext byl však zásadně odlišný.

SDEU musel rozhodnout o slučitelnosti dohody o rozhodčím řízení dvou členských států uvnitř EU s unijním právem. Dospěl přitom k závěru, že tyto dohody s právem EU slučitelné nejsou, a to právě s odkazem na zásadu účinné soudní ochrany společně s úvahami založenými na „autonomii“ právního řádu Unie. V rozhodnutí byl v sázce mechanismus řešení sporů mezi investorem a státem (ISDS), který byl součástí dvoustranné investiční smlouvy uzavřené mezi Nizozemskem a Slovenskem před jeho přistoupením k EU. Problém pro SDEU spočíval v tom, že k výkladu a aplikaci unijního práva mohl být povolán rozhodčí soud⁸⁰, který ale nesplňoval podmínky čl. 267 SFEU pro položení předběžné otázky z postavení unijního soudu.⁸¹ Proto nebylo dle SDEU možné považovat za dostatečnou ani existenci opravného prostředku v podobě podání odvolání proti rozhodnutí rozhodčího soudu k soudu obecnému. Mělo se totiž jednat o omezenou formu soudního přezkumu, založenou čistě na vnitrostátním právu bez možnosti zohlednit argumenty práva EU.⁸² Na podporu svých závěrů pak SDEU několikrát odkázal právě na čl. 19 odst. 1 druhý pododstavec SEU.

⁷⁶ PRECHAL, s. 24-26; GENTILE, G. – BONELLI, M. – ELIANTINIO, M., *Concluding thoughts on Article 47*.

⁷⁷ C-64/16, *ASJP*, bod 37.

⁷⁸ Viz rozhodnutí SDEU ve spojených věcech C-245/19 a C-246/19, *État luxembourgeois*, C-265/19, *Recorded Artists Actors Performers*.

⁷⁹ C-284/16, *Achmea*.

⁸⁰ Tamtéž, bod 41–42.

⁸¹ Tamtéž, bod 45.

⁸² Tamtéž, bod 53.

Ten posloužil zejména jako připomínka, že „[u]nijní právo [...] spočívá na základním předpokladu, že každý členský stát sdílí se všemi ostatními členskými státy řadu společných hodnot, na nichž je Unie založena, jak je uvedeno v článku 2 SEU, a uznává, že s ním ostatní členské státy tyto hodnoty sdílejí. Tento předpoklad znamená – a zároveň odůvodňuje – existenci vzájemné důvěry členských států v uznávání těchto hodnot, a tím i v dodržování unijního práva, které tyto hodnoty zakotvuje. Právě v této souvislosti je na členských státech, aby zejména na základě zásady loajální spolupráce zakotvené v čl. 4 odst. 3 prvním pododstavci SEU zajistily na svých územích uplatňování a dodržování unijního práva a aby učinily všechna vhodná obecná nebo zvláštní opatření k plnění závazků, které vyplývají ze Smluv nebo z aktů orgánů Unie.“⁸³

Ustanovení bylo poté znovu zmíněno v bodu 55 rozsudku k odlišení obchodní arbitráže (obecně akceptované SDEU) od rozhodčích řízení, jako jsou ty, které byly řešeny ve věci *Achmea*, u nichž bylo zjištěno, že narušují autonomii práva Unie. Zatímco první vychází dle SDEU ze svobodné vůle stran, rozhodčí řízení „má původ v dohodě, na základě níž členské státy souhlasily s vynětím sporů, které by se mohly týkat uplatňování nebo výkladu unijního práva, z pravomoci svých vlastních soudů, a tedy ze systému soudních opravných prostředků, které jim v oblastech pokrytých unijním právem ukládá stanovit čl. 19 odst. 1 druhý pododstavec SEU.“⁸⁴ Výsledkem je, že neexistuje žádná záruka, že tyto spory budou vyřešeny „způsobem, který zajistí plnou efektivitu [účinnost] práva EU.“⁸⁵

Jinými slovy, SDEU dospěl k závěru, že členské státy nemohou odstranit „spory podle práva EU“ ze svého justičního systému, který jsou povinny zřídit a udržovat v souladu se čl. 19 odst. 1 druhým pododstavcem SEU, jak je vykládáno v rozhodnutí ve věci *ASJP*.⁸⁶ Čl. 19 odst. 1 druhý pododstavec SEU tak omezuje autonomii členských států při organizaci jejich justičních systémů.

Tato druhá linie vývoje je podstatná, stejně jako poněkud překvapivá, vezme-li se v úvahu, že zavedení čl. 19 odst. 1 druhého pododstavce SEU se většinou zdálo být – i když s některými výjimkami – konsolidací předchozí judikatury SDEU, spíše než zásadní změnou unijního právního řádu.⁸⁷ Nedávné rozsudky, které jsou také fakticky prvními výklady čl. 19 odst. 1

⁸³ C-284/16, *Achmea*, bod 36. K tomu srov. C-621/18, *Wightman*, body 44–47, a stanovisko 1/17 (CETA) 2019.

⁸⁴ C-284/16, *Achmea*, bod 55.

⁸⁵ Tamtéž, bod 56.

⁸⁶ C-64/16, *ASJP*, bod 34.

⁸⁷ K tomu podrobněji BOBEK, M. National Courts and the Enforcement of EU Law, In: BOTMAN, M. – LANGER, J. (eds.), *National Courts and the Enforcement of EU law: The Pivotal Role of National Courts in the EU Legal Order*, XXIX FIDE Congress in the Hague, 2020 Congress Publications Vol. 1., 77; WARIN, C., ‘Individual Rights and Collective Interests in EU Law: Three Approaches to a Still Volatile Relationship’, *Common Market Law Review*, 2019, Vol. 56, Nr. 2 (4/2019), s. 463–488.

druhého pododstavce SEU, jsou tak v tomto ohledu pro vnímání zásady účinné soudní ochrany průlomové. Lze přitom říci, že dochází k podstatnému rozšiřování jak rozsahu, tak i obsahu, rozebírané zásady ze strany SDEU, a to v takové míře, až by se dalo uvažovat o určité formě tzv. kradné expanze pravomocí („competence creep“) EU (včetně Soudního dvora samého) na úkor vnitrostátních soudů.⁸⁸

⁸⁸ K tomu viz dále. K fenoménu tzv. „competence creep“ podrobněji GRABEN, S., Competence Creep Revisited, *Journal of Common Market Studies*, 2019, Vol. 57, s. 205–222; KRÁL, R., On the Competence Conflicts between the Constitutional Courts of the EU Member States and the Court of Justice of the EU, *Acta Universitatis Carolinae – Iuridica*, 2023, Vol. 69, Nr. 1, s. 7–17.

Závěr

Rozhodnutí SDEU analyzovaná výše ilustrují pokračující vývoj pojetí zásady účinné soudní ochrany (a z ní vyplývajících práv) v právu EU a prokazují, že má princip zásadní význam i v kontextech podstatně odlišných od těch, ve kterých se původně objevil, jmenovitě u vnitrostátních postupů pro rozhodování o právech EU a omezení autonomie vnitrostátních procesních předpisů unijním právem. Zásadu účinné soudní ochrany v právním řádu Unie již nelze chápat čistě jako další, doplňující, projev zásady efektivit. Nabyla širšího ústavního významu a může se jevit jako základní právo i jako konkrétní vyjádření právního státu. Zásada je pak jako základní právo zakotvena v čl. 47 LZP EU, avšak má v unijním právu širší rozsah, než odpovídá nejen jazykovému znění tohoto článku, ale také srovnání jejího pojmání s významem a dovozeným obsahem čl. 6 a 13 EÚLP, na kterých byla původně vystavěna. Navíc klade požadavky, které jdou nad rámec pouhé kombinace zásad rovnocennosti a efektivit, a které jsou vlastní její povaze jakožto základního práva chráněného LZP EU.

Vzhledem k recentnímu vývoji této zásady lze uvést tři postřehy.

Zaprvé, na rozdíl od zásad rovnocennosti a efektivit, zůstává zásada účinné soudní ochrany relevantní také po přijetí procesních norem EU.⁸⁹

Zadruhé, tato zásada je aplikovatelná též v horizontálních vztazích.⁹⁰

Třetí postřeh poté směřuje k možnému vývoji navazujícímu na rozhodnutí SDEU ve věci *Berlioz*.⁹¹ Jak bylo vysvětleno výše, SDEU v tomto rozhodnutí rozhodl o použitelnosti čl. 47 LZP EU i v případě, že společnost jako účastník řízení před vnitrostátním soudem jasně neprokázala existenci jiného práva vyplývajících z práva EU, které by za normálních okolností a s odkazem na gramatický výklad uvedeného článku bylo podmínkou aplikovatelnosti základního práva na účinnou soudní ochranu. Zatímco se SDEU v rozhodnutí výslovně potvrdil samostatnosti a přímé použitelnosti práva vyplývajících z čl. 47 LZP EU vyhnul a odkazoval na existenci obecné zásady ochrany před svévolným nebo nepřiměřeným zásahem orgánu veřejné moci, stanovisko generálního advokáta již stálo na názoru, že čl. 47 LZP EU by měl přestat být „doplňkovým právem“ a stát se přímo použitelným, jakmile se zjistí, že daná

⁸⁹ Viz rozhodnutí SDEU ve věcech C-69/10, *Samba Diouf*, C-556/17, *Torubarov*, C-653/19, *PPU*.

⁹⁰ Viz rozhodnutí SDEU ve věci C-414/16, *Egenberger*.

⁹¹ C-682/15, *Berlioz*.

situace spadá do působnosti práva Unie.⁹² Pokud by se SDEU řídil navrhaným výkladem, výsledkem by bylo, že pro to, aby se stal čl. 47 LZP EU přímo použitelným, by jednotlivec nemusel hledat oporu v jiném ustanovení práva EU přiznávajícím práva jednotlivci, a stačilo by pouze prokázat, že je LZP EU použitelná, protože situace spadá do oblasti působnosti práva EU. Ochrana podle čl. 47 LZP EU by následně byla aplikována automaticky, „bez dalšího“.⁹³

Tento krok by odrážel hlubší změny v povaze práva EU, které nyní daleko přesahuje rámec vnitřního trhu a individuálních práv jednotlivců na základě čtyř svobod. Legislativa EU v současné době pokrývá několik dalších podstatných oblastí a stále častěji omezuje práva jednotlivců, spíše, než jim přiznává práva nová. Zachování přísné vazby mezi základním právem na účinnou soudní ochranu na straně jedné a potřebou prokázat existenci jiného práva vyplývajícího z práva EU na straně druhé, by tak mohlo omezit dopad účinné soudní ochrany v těchto druhých typech situací, které by však často mohly být právě těmi, kde je účinná soudní ochrana potřebná více.⁹⁴ Tento krok by též mohl vyvolat hluboké důsledky ve vnitrostátních právních řádech a nalézt opozici dokonce i v rámci samotného SDEU.

Ve svém druhém judikaturním pojetí je pak zásada účinné soudní ochrany vnímána jako konkrétní vyjádření právního státu, jedné ze základních hodnot Unie. V tomto smyslu ji SDEU použil s různými výsledky, mj. na rozšíření jurisdikce nad SZBP, k uložení požadavku členským státům, aby zaručily nezávislosti soudů, a pro rozhodnutí o slučitelnosti ISDS v dvoustranných dohodách o investicích s právem Unie. Tím potvrdil, že požadavek účinné soudní ochrany je schopen hrát zásadní roli spolu s dalšími základními zásadami právního řádu Unie, i v případech, které se primárně netýkají vnitrostátních postupů při rozhodování o unijních právech.

Recentní judikatura SDEU také vyvolává nové otázky týkající se vztahu zásady účinné soudní ochrany k souvisejícím zásadám rovnocennosti a efektivity.⁹⁵ V delším časovém horizontu bude s největší pravděpodobností SDEU vyzván, aby ke vztahu mezi těmito třemi principy rozvinul

⁹² K tomu blíže stanovisko generálního advokáta Wahla ve věci C-33/17, *Čepelnik*, body 93–110; PRECHAL, S., ‘The Court of Justice and Effective Judicial Protection: What Has the Charter Changed?’, In: PAULUSSEN, C. (eds), *Fundamental Rights in International and European Law*, TMC Asser Press 2016, s. 148.

⁹³ Viz RAMPAS, J., Odpovědnost státu za škodu způsobenou nepodáním předběžné otázky vnitrostátním soudem – zhodnocení aktuální úpravy a praxe, *Soudce*, roč. 2023, č. 1, s. 6–29.

⁹⁴ PRECHAL, *The Court of Justice*, s. 148; KRAJEWSKI, M., The EU Right to an Independent Judge: How Much Consensus Across the EU?, In: BONELLI, M. – ELIANTONIO, M. – GENTILE, G., *Article 47 of the EU Charter and Effective Judicial Protection*, Vol. 1, London: Bloomsbury 2022, s. 75–76.

⁹⁵ C-234/17, *XC a další*; C-378/17, *Commissioner of An Garda Síochána* (komisař národní policie, Irsko). K druhému rozsudku srov. LAZZERINI, N., ‘Jurisdiction of Statutory Bodies to Disapply National Law, or Nothing’: Procedural Primacy taking over Procedural Autonomy in the CJEU’s Judgment Minister for Justice and Equality and Commissioner of the Garda Síochána’, *Review of European Administrative Law*, 2019, Vol. 12, Nr. 1, s. 197–208, s názorem, že zatímco předběžná otázka byla formulována na základě zásad rovnocennosti a efektivity, odpověď SDEU primárně stála na principu přednosti unijního práva.

koherentnější přístup. V této souvislosti se nabízí otázka, zda by (pokud neexistuje jasné právo udělené jednotlivcům jako je tomu například v environmentálních řízeních) mohla účinná soudní ochrana pokrývat případy, na které se v současnosti vztahuje (pouze) zásada efektivity. Pokud je SDEU (jak naznačil ve věci *Berlioz*) ochoten vykládat čl. 47 LZP EU jako samostatné základní právo, pak by tyto otázky mohly rovněž spadat pod zásadu práva na účinnou soudní ochranu.⁹⁶ Zatím však není jasné, kam až je SDEU ochoten svou judikaturu posunout.⁹⁷

Lze dokonce uvažovat o možnosti střetu zásad efektivity a účinné soudní ochrany. Zásada efektivity je nyní pojímána nejen jako měřítko pro vnitrostátní procesní úpravy, ale hraje také klíčovou roli při zajišťování přednosti práva EU.⁹⁸ V tomto ohledu může v krajním případě stát proti individuálním právům, protože členské státy mohou být vyzvány k zasahování do základních práv, aby byla zajištěna účinnost unijního práva. Zde tak mohou „účinnost“ unijního práva a účinná soudní ochrana ve skutečnosti skončit ve vzájemném rozporu. Je tedy opět na SDEU, aby svůj přístup k těmto dvěma zásadám obhájil a racionalizoval.⁹⁹

Autor práce navíc v recentní judikatuře SDEU spatřuje i jistou „měkkou“ formu tzv. „competence creep“, a to především ve vztahu k výkladu čl. 19 odst. 1 druhého pododstavce SEU.¹⁰⁰ Ten získává v unijním právu zcela jiný význam, než by mu přisuzoval pouhý gramatický výklad Smluv. Pokud se nyní skutečně jedná o změnu práv a povinností, která z tohoto ustanovení vyplývají, mělo by k jejich zakotvení dojít primárně na základě jednomyslné změny Smluv, nikoliv přes postupnou transformaci jejich obsahu judikaturou SDEU. Navíc je při takovém postupu značně marginalizována role vnitrostátních soudů (včetně soudů ústavních), kterých se rozebíraná zásada účinné soudní ochrany týká především, a na jejichž rozhodovací činnost klade její přetváření SDEU další požadavky. Proto není vhodné, aby SDEU postupoval izolovaně a nepřipustil ohledně pojmání zásady účinné soudní ochrany v rámci „unijní justiční soustavy“ žádný dialog.¹⁰¹

Zásada účinné soudní ochrany formulovaná v čl. 47 LZP EU, resp. v čl. 19 odst. 1 druhém pododstavci SEU, v každém případě vystupuje z recentní judikatury jako významný nástroj

⁹⁶ WIDDERSHOVEN, R., ‘National Procedural Autonomy and General EU Law Limits’, *Review of European Administrative Law*, 2019, Vol. 12, Nr. 2, s. 5–34.

⁹⁷ Viz stanovisko generálního advokáta Bobka ve věci C-403/16, *El Hassani*, předně body 72–73, 75–85, 90, 106 a 119.

⁹⁸ ŠADL, U., ‘National Courts and the effectiveness of EU law, In: DE WITTE, B. et al, *National Courts and EU Law – New Issues, Theories and Methods*, Edward Elgar 2016, s. 68–104.

⁹⁹ KRAJEWSKI, s. 79–80.

¹⁰⁰ K tomu blíže KRÁL, s. 15–17.

¹⁰¹ K tomu viz KROMMENDIJK, J., Is there light on the horizon? The distinction between ‘Rewe-effectiveness’ and the principle of effective judicial protection in Article 47 of the Charter after *Orizzonte*, *Common Market Law Review*, 2016, Vol. 53, Nr. 5, s. 1395–1418.

unijního práva se stále vzrůstajícím vlivem, který nejen, že zaujímá pevné místo v unijním procesním právu, ale stále více pomáhá formovat též procesní právo jednotlivých členských států. Lze tak uzavřít, že nejen, že si tato zásada vydobyla samostatné a svébytné místo vedle zásad rovnocennosti a efektivity, ale do budoucna má potenciál hrát v právu EU při dalším využívání „kreativního“ výkladu SDEU roli ještě výraznější.

SEZNAM LITERATURY

Monografie (vč. kapitol v odborných publikacích)

ADINOLFI, A., The Procedural Autonomy of Member States and the Constraints Stemming from the ECJ's case Law: Is Judicial Activism Still Necessary? In: MICKLITZ, H. W. – DE WITTE B. (eds.), *The European Court of Justice and the Autonomy of the Member States*. Cambridge, Antwerp, Portland: Intersentia 2012. s. 281–304.

BOBEK, M. National Courts and the Enforcement of EU Law, In: BOTMAN, M. – LANGER, J. (eds.), *National Courts and the Enforcement of EU law: The Pivotal Role of National Courts in the EU Legal Order*, XXIX FIDE Congress in the Hague, 2020 Congress Publications Vol. 1., 77, s. 61–92.

CHALMERS, D. – DAVIES, G. – MONTI, G., *The EU Judicial Order. In European Union Law: Cases and Materials*, Cambridge: Cambridge University Press 2010.

KLAMERT, M., *The Principle of Loyalty in EU Law*. Oxford: Oxford University Press 2014.

KRAJEWSKI, M., The EU Right to an Independent Judge: How Much Consensus Across the EU?, In: BONELLI, M. – ELIANTONIO, M. – GENTILE, G., *Article 47 of the EU Charter and Effective Judicial Protection*, Vol. 1, London: Bloomsbury 2022, s. 61–80.

LENAERTS, K., *Effective Judicial Protection in the EU*, 2014, dostupná na: <http://ec.europa.eu/justice/events/assises-justice-2013/files/interventions/koenlenarts.pdf>.

NEFRAMI, E., *Judicial implementation of EU law*, September 2016, Paper EPLO Academy.

PRECHAL, S., 'The Court of Justice and Effective Judicial Protection: What Has the Charter Changed?', In: PAULUSSEN, C. (eds), *Fundamental Rights in International and European Law*, TMC Asser Press 2016, s. 143–157.

PRECHAL, S., Article 19 TEU and National Courts: A New Role for the Principle of Effective Judicial Protection?, In: BONELLI, M. – ELIANTONIO, M. – GENTILE, G., *Article 47 of the EU Charter and Effective Judicial Protection*, Vol. 1, London: Bloomsbury 2022, s. 11–26.

SAURUGGER, S. – TERPAN, F., *The Court of Justice of the European Union and the Politics of Law*, Palgrave – Macmillan: London 2017.

ŠADL, U., 'National Courts and the effectiveness of EU law, In: DE WITTE, B. et al, *National Courts and EU Law – New Issues, Theories and Methods*, Edward Elgar 2016, s. 68–104.

TOMÁŠEK, M. – TÝČ, V. a kol., *Právo Evropské unie*, 2. aktualizované vydání, Praha: Leges 2017.

WALLERMAN GHAVANINI, A. – RAUCHEGGER, C., Effective Judicial Protection before National Courts: Article 47 of the Charter, National Constitutional Remedies and the Preliminary

Reference Procedure, In: BONELLI, M. – ELIANTONIO, M. – GENTILE, G., *Article 47 of the EU Charter and Effective Judicial Protection*, Vol. 1, London: Bloomsbury 2022, s. 45–60.

WEATHERILL, S., *Cases & Materials on EU Law*, 12th edn, Oxford: Oxford University Press 2016.

Periodika, internetové zdroje

ARNULL, A., The Principle of effective Judicial Protection in the EU Law: An Unruly Horse?, *European Law Review*, 2011, Vol. 36, Nr. 1, s. 51–70.

ARNULL, A., ‘Article 47 CFR and National Procedural Autonomy’, *European Law Review*, 2020, Vol. 45, Nr. 5, s. 681–693.

BUTLER, G. ‘The Coming of Age of the Court’s Jurisdiction in the Common Foreign and Security Policy’, *European Constitutional Law Review*, 2017, Vol. 13, Nr. 4, s. 673–703.

CREMONA, M., “‘Effective Judicial Review is of the Essence of the Rule of Law’”: Challenging Common Foreign and Security Policy Measures before the Court of Justice’, *European Papers*, 2017, Vol. 2, s. 671–697.

GENTILE, G. – BONELLI, M. – ELIANTONIO, M., “Concluding thoughts on Article 47 of the Charter and effective judicial protection – Volume I”, *REALaw.blog*, 8. 2. 2023.

GRABEN, S., Competence Creep Revisited, *Journal of Common Market Studies*, 2019, Vol. 57, s. 205–222.

GUTMAN, K., The Essence of the Fundamental Right to an Effective Remedy and to a Fair Trial in the Case-Law of the Court of Justice of the European Union: The Best Is Yet to Come?, *German Law Journal*, 2019, Vol. 20, Nr. 6, s. 884–903.

HAVU, K. A., EU Law in Member State Courts: "Adequate Judicial Protection" and Effective Application: Ambiguities and Nonsequiturs in Guidance by the Court of Justice?, *Contemporary Readings in Law and Social Justice*, 2016, s. 158–187.

KRÁL, R., On the Competence Conflicts between the Constitutional Courts of the EU Member States and the Court of Justice of the EU, *Acta Universitatis Carolinae – Iuridica*, 2023, Vol. 69, Nr. 1, s. 7–17.

KROMMENDIJK, J., Is there light on the horizon? The distinction between ‘Rewe-effectiveness’ and the principle of effective judicial protection in Article 47 of the Charter after *Orizzonte*, *Common Market Law Review*, 2016, Vol. 53, Nr. 5, s. 1395–1418.

LAZZERINI, N., “Jurisdiction of Statutory Bodies to Disapply National Law, or Nothing”: Procedural Primacy taking over Procedural Autonomy in the CJEU’s Judgment Minister for

Justice and Equality and Commissioner of the Garda Síochána’, *Review of European Administrative Law*, 2019, Vol. 12, Nr. 1, s. 197–208.

PRECHAL, S., “Article 19 TEU and national courts: A new role for the principle of effective judicial protection?”, *REALaw.blog*, 29. 11. 2022.

PRECHAL, S. – WIDDERSHOVEN, R., Redefining the Relationship between Reweeffectiveness and Effective Judicial Protection, *Review of European Administrative Law*, 2011, Vol. 4, s. 31–50.

RAMPAS, J., Odpovědnost státu za škodu způsobenou nepodáním předběžné otázky vnitrostátním soudem – zhodnocení aktuální úpravy a praxe, *Soudce*, roč. 2023, č. 1, s. 6–29.

RAMPAS, J., Povinnost odůvodnit rozhodnutí o nepoložení předběžné otázky jako jeden z nástrojů zajištění práva na účinnou soudní ochranu (stav po rozsudku Soudního dvora ve věci Consorzio Italian Management), *epravo.cz*, 17. 10. 2022.

SAFJAN, M. – DÜSTERHAUS, D., A Union of Effective Judicial Protection: Addressing a Multi-level Challenge through the Lens of Article 47 CFREU, *Yearbook of European Law*, 2014, Vol. 33, Nr. 1, s. 3–40.

VARGA, Z., The Application of the Köbler Doctrine by Member State Courts, *Elte Law Journal*, 2016, Vol. 2, s. 71–91

WARIN, C., ‘Individual Rights and Collective Interests in EU Law: Three Approaches to a Still Volatile Relationship’, *Common Market Law Review*, 2019, Vol. 56, Nr. 2 (4/2019), s. 463–488.

WIDDERSHOVEN, R., ‘National Procedural Autonomy and General EU Law Limits’, *Review of European Administrative Law*, 2019, Vol. 12, Nr. 2, s. 5–34.

Ostatní zdroje

Agentura Evropské unie pro základní práva, Fundamental Rights Report – 2022, dostupné na: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/FRA-2022-Fundamental-Rights-Report-2022_opinions_en.pdf; https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2022-fundamental-rights-report-2022_en.pdf.

Stanovisko 1/17 (CETA) 2019.

Judikatura

Soudní dvůr Evropské unie

– Rozsudky

Rozhodnutí Soudního dvora C-284/16, *Achmea*, ECLI:EU:C:2018:158.

Rozhodnutí Soudního dvora C-617/10, *Akerberg Fransson*, ECLI:EU:C:2013:105.

Rozhodnutí Soudního dvora C-585/16, *Alheto*, ECLI:EU:C:2018:584.

Rozhodnutí Soudního dvora C-317/08, C-318/08, C-319/08 a C-320/08, *Allasini a další*, ECLI:EU:C:2010:146.

Rozhodnutí Soudního dvora C-64/16, *Associação Sindical dos Juizes Portugueses*, ECLI:EU:C:2018:117.

Rozhodnutí Soudního dvora C-682/15, *Berlioz Investment Fund*, ECLI:EU:C:2017:373.

Rozhodnutí Soudního dvora C-283/81, *CILFIT*, ECLI:EU:C:1982:335.

Rozhodnutí Soudního dvora C-378/17, *Commissioner of An Garda Síochána*, ECLI:EU:C:2018:979.

Rozhodnutí Soudního dvora C-561/19, *Consorzio Italian Management e Catania Multiservizi*, ECLI:EU:C:2021:799.

Rozhodnutí Soudního dvora C-279/09, *DEB*, ECLI:EU:C:2010:811.

Rozhodnutí Soudního dvora C-414/16, *Egenberger proti Evangelisches Werk für Diakonie und Entwicklung e.V.*, ECLI:EU:C:2018:257.

Rozhodnutí Soudního dvora C-245/19 a C-246/19, *État luxembourgeois*, ECLI:EU:C:2020:795.

Rozhodnutí Soudního dvora C-437/19 *État luxembourgeois proti L.*, ECLI:EU:C:2021:953.

Rozhodnutí Soudního dvora C-160/14, *Ferreira da Silva e Brito a další*, ECLI:EU:C:2015:565.

Rozhodnutí Soudního dvora C-473/16, *F v. Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal*, ECLI:EU:C:2018:36.

Rozhodnutí Soudního dvora C-455/14 P, *H. v. Rada a Komise*, ECLI:EU:C:2016:569.

Rozhodnutí Soudního dvora C-268/06, *Impact*, ECLI:EU:C:2008:223.

Rozhodnutí Soudního dvora C-583/11 P, *Inuit Tapiriit Kanatami a další v. Parlament a Rada*, ECLI:EU:C:2013:625.

Rozhodnutí Soudního dvora C-334/12, *RX-II Jaramillo*, ECLI:EU:C:2013:134.

Rozhodnutí Soudního dvora C-222/84, *Johnston*, ECLI:EU:C:1986:206.

Rozhodnutí Soudního dvora C-495/19, *Kancelaria Medius*, ECLI:EU:C:2020:431.

Rozhodnutí Soudního dvora C-619/18, *Komise v. Polsko*, ECLI:EU:C:2018:910.

Rozhodnutí Soudního dvora C-224/01, *Köbler*, ECLI:EU:C:2003:513.

Rozhodnutí Soudního dvora C-562/12, *Liivimaa Lihaveis*, ECLI:EU:C:2014:2229.

Rozhodnutí Soudního dvora C-294/83, *Les Verts v. Parlament*, ECLI:EU:C:1986:166.

Rozhodnutí Soudního dvora C-414/20, *PPU*, ECLI:EU:C:2021:4.

Rozhodnutí Soudního dvora C-73/16, *Puškar*, ECLI:EU:C:2017:725.

Rozhodnutí Soudního dvora C-33/76, *Rewe proti Landwirtschaftskammer für das Saarland*, ECLI:EU:C:1976:188.

Rozhodnutí Soudního dvora C-72/15, *Rosneft*, ECLI:EU:C:2017:236.
Rozhodnutí Soudního dvora C-348/16, *Sacko*, ECLI:EU:C:2017:591.
Rozhodnutí Soudního dvora C-69/10, *Samba Diouf*, ECLI:EU:C:2011:524.
Rozhodnutí Soudního dvora C-206/13, *Siragusa*, ECLI:EU:C:2014:126.
Rozhodnutí Soudního dvora C-439/14, *Star Storage a další*, ECLI:EU:C:2016:688.
Rozhodnutí Soudního dvora C-69/14, *Târșia*, ECLI:EU:C:2015:662.
Rozhodnutí Soudního dvora C-418/11, *Texdata Software*, ECLI:EU:C:2013:588.
Rozhodnutí Soudního dvora C-168/15, *Tomášová*, ECLI:EU:C:2016:602.
Rozhodnutí Soudního dvora C-556/17, *Torubarov*, ECLI:EU:C:2019:626.
Rozhodnutí Soudního dvora C-265/19, *Recorded Artists Actors Performers*,
ECLI:EU:C:2020:677.
Rozhodnutí Soudního dvora C-222/86, *Unectef v. Heylens*, ECLI:EU:C:1987:442
Rozhodnutí Soudního dvora C-432/05, *Unibet*, ECLI:EU:C:2007:163.
Rozhodnutí Soudního dvora C-50/00 P, *Unión de Pequeños Agricultores (UPA) v. Rada*,
ECLI:EU:C:2002:462.
Rozhodnutí Soudního dvora C-621/18, *Wightman*, ECLI:EU:C:2018:999.
Rozhodnutí Soudního dvora C-234/17, *XC a další*, ECLI:EU:C:2018:391.

– Stanoviska

Stanovisko generálního advokáta Watheleta ve věci C-682/15, *Berlioz Investment Fund*,
ECLI:EU:C:2017:2.
Stanovisko generálního advokáta Wahla ve věci C-33/17, *Čepelnik*, ECLI:EU:C:2018:311.
Stanovisko generálního advokáta Bobka ve věci C-403/16, *El Hassani*, ECLI:EU:C:2017:659.
Stanovisko generálního advokáta Tancheva ve spojených věcech C-558/18 a C-563/18, *Miasto
Lowicz*, ECLI:EU:C:2019:775.

Soudy členských států EU

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 11. 9. 2018, sp. zn. II. ÚS 3432/17.

Plné znění vybraných ustanovení primárního práva EU

Článek 4 odst. 3 SEU

Podle zásady loajální spolupráce se Unie a členské státy navzájem respektují a pomáhají si při plnění úkolů vyplývajících ze Smluv.

Členské státy učiní veškerá vhodná obecná nebo zvláštní opatření k plnění závazků, které vyplývají ze Smluv nebo z aktů orgánů Unie.

Členské státy usnadňují Unii plnění jejích úkolů a zdrží se všech opatření, jež by mohla ohrozit dosažení cílů Unie.

Článek 19 odst. 1 druhý pododstavec SEU

Členské státy stanoví prostředky nezbytné k zajištění účinné právní ochrany v oblastech pokrytých právem Unie.

Článek 267 SFEU

Soudní dvůr Evropské unie má pravomoc rozhodovat o předběžných otázkách týkajících se:

- a) výkladu Smluv,
- b) platnosti a výkladu aktů přijatých orgány, institucemi nebo jinými subjekty Unie.

Vyvstane-li taková otázka před soudem členského státu, může tento soud, považuje-li rozhodnutí o této otázce za nezbytné k vynesení svého rozsudku, požádat Soudní dvůr Evropské unie o rozhodnutí o této otázce.

Vyvstane-li taková otázka při jednání před soudem členského státu, jehož rozhodnutí nelze napadnout opravnými prostředky podle vnitrostátního práva, je tento soud povinen obrátit se na Soudní dvůr Evropské unie.

Vyvstane-li taková otázka při jednání před soudem členského státu, které se týká osoby ve vazbě, rozhodne Soudní dvůr Evropské unie v co nejkratší lhůtě.

Článek 47 LZP EU

Každý, jehož práva a svobody zaručené právem Unie byly porušeny, má za podmínek stanovených tímto článkem právo na účinné prostředky nápravy před soudem.

Každý má právo, aby jeho věc byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem, předem zřízeným zákonem. Každému musí být umožněno poradit se, být obhajován a být zastupován.

Bezplatná právní pomoc je poskytnuta všem, kdo nemají dostatečné prostředky, pokud je to nezbytné k zajištění účinného přístupu ke spravedlnosti.

Článek 52 odst. 3 a 7 LZP EU

[3] Pokud tato listina obsahuje práva odpovídající právům zaručeným Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod, jsou smysl a rozsah těchto práv stejné jako ty, které jim přikládá uvedená úmluva. Toto ustanovení nebrání tomu, aby právo Unie poskytovalo širší ochranu.

[7] Soudy Unie a členských států náležitě přihlížejí k vysvětlením vypracovaným jako pomůcka pro výklad této listiny.